

Író: DEGI ZOLTÁN

ÍRÁS IDEJE: 1934.

TART.: A PARASZTI KUKORICATERMELÉS ORDAESEHIBEN

6 lap, rajz

FÖLDRAJZI MUTATÓ: ORDAESEHI

STAT. MUTATÓ: VII, A

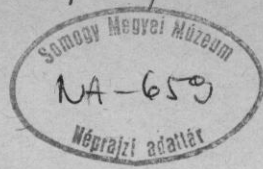
PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRMONDÁS

ATVEVETVE AZ EGYSÉGES ITR. 1934-es TITKÉRE ALÓL

Dégi Zoltán.

A paraszti kukoricatermelés Ordacsehiben

1. A kukorica és részeinek nevei:

Mind a régebbi, mind az utóbbi időkből a kukoricának más elnevezése nem ismeretes. Igaz, ugyan, hogy a Nagyalföldről községünkbe költözött személyek tengeri-nek mondják, de ezt Ordacsehi néprajzánál figyelmen kívül kell hagynunk. Az említett személyek ugyanis csak 5-10 éve laknak Ordacsehiben.

A kikelt kukoricának van gyökere, szára, levele; később cimérgye, csumájja /amiben a cső kifejlődik/. A kukoricacsövet kukoricafej-nek nevezik és nevezték régebben is. A termővirágok bibeszálainak meghatározására a haj és a kukorica bajca /bajusza/ kifejezést használják. Ősszel a szárat csutá-nak nevezik, s így említik a csutkát is, melyről a szémét lemorzsolják /lékopozzák/.

2. A fajtákról ennyit tudnak:

Vannak sima szemű kukoricák, még vannak lófogujak. Sima szemű a csikvándi /Cinquantino/ kukorica, aminek apró fejeji vannak. A lófogujak nagyobbak, a szemek is hosszabbak. Van még fehér kukorica, főzni való /csemege/ kukorica, na még pattogatni való. Ezeket természetük régen, még a bánkutit. Mára má a téeszbe is még a háasztájjiba is hibrid kukoricát termének.

3. A kukorica vetése:

A vetőgépek elterjedése előtt a magot kézzel juttatták a földbe. Ezt a műveletet kukoricarakásnak nevezték. /Kisebb terület vetésénél -100-200 négyszögöl- ma sem használnak vetőgépet./

Kézi vetésnél egy gereblye szerű jelölővel -gyelüllővel- kijelölték a sorokat úgy, hogy azt a földön huzták. A gyelüllőt házilag készítették hárs-, füz-, illetve kőrishából. Részei: a nyél, a fej, s a fogak. A nyél y alakú, két szára merőlegesen illeszkedik a fej-be. A fogak a fej két hosszanti oldalán helyezkednek el. Vagy mindkét oldalon 3-3, vagy egyik oldalon 3, a másikon má 4. Előfordul az is, hogy nincs mindkét felől fog. Kukoricához 70, burgonyához, répához pedig 40 cm távolságra helyezik el a fogakat, melyek kb. 20 cm hosszúak. A fej hossza kb. 220 cm.

A sorok kijelölése után / a kijelölt vonalon haladva / minden lépés után lyukat vágtak kapával a földbe és 3-4 szem kukoricát helyeztek el abban. Utána kapával földet húztak rá, s azt kisség megnyomkodták. A kukoricát egy derékra kötött kötényben vagy abroszban tartották és ebből vetettek a már leirt módon.

A vetőgépek használatára a századforduló táján tértek rá szórványosan és a 20-as években általánosan.

Használtak itt a faluba kilenc, tisz, tiszénnégy és tiszénöt soros vetőgépet. Vótak améllikekné kanalak, vótak améllikekné csipkés kerékhöl hasonló szerkezeték szórták a magot a csövekhöl. A nálunk használt gépek mind sorba vetették.

A vetőgép főbb részei:

Van a RÁMÁJJA, a ZESŐ TENGŐ, a két ESŐ KERÉK. A kerekeket a STECLI biztosittya, hogy ki ne essenek. Háttu is van tengő még két kerék. Ezek nagyobbak a zéső kerekekné. Elü van a VEZETŐ VAS, amit a lovak hajtójjja fog. Evvé irányittya a gépet, hogy egyenössan vessen. Háttu van a MAGLÁDA, alatta a CSÖVEK, amik láncá vannak fölakasztva. Rajtuk vannak a HURKÁK meg a KÖRTÉK. Van még a BEÁLLITTÓJJA, amive szabájozni kő, hogy mije sokat vessen. Háttu van a LÉERESZTŐ VAS, amive léeresztik a csöveket, ha vetni akarnak és fölemelik, ha kiérnek a föld végire. Kukorica vetésiné nem kő. fönnhanni mindén csövet, mer akkor ojan sürü lessz mind a gabona. Csak annyit hattunk fönn, hogy a kellő sortávolság még légyen.

Vetés előtt a magládát feltöltötték, majd a föld szélén hosszában elindultak. Elöl egy személy hajtotta a lovakat és irányította a gépet a vezető vassal. Háttul haladt a géputánjáró és üsztökéve-l lepiszkálta a csövekre került gyomot, földet. Az ő feladata volt továbbá, annak figyelése, hogy minden cső egyenletesen vet e. Amikor a föld végére értek, közvetlenül az elvetett terület mellé fordultak vissza. A csövek leeresztése és felemelése a géputánjáró feladata volt. Vetés után hengereztek.

A kukorica vetésére általában Szent György nap táján került sor.

4. A kukoricát általában kétszer kapálták és régebben tölteni is szokták. Ritkításra az első kapálásnál került sor.

Az első ekekapá megjelenési idejét pontosan nem tudjuk. A 20-as évek táján már több gazdának is volt. Eleinte kereskedőktől vásárolták, később a kováccsal csináltatták. Községünkben kapálló eké-nek nevezték, a növényi sorokat pedig mégekézték, méghezatták. A növényi sorokat rënd-nek, a sorok közötti távolságot pedig köz-nek nevezik ma is.

Az ekekapá főbb részei: a kereke, göröndőjje, az elészarv, az ekefej és az ekevas. Voltak fa- és vasgöröndős kapálló ekék.

Miután a sorok közötti részt mégekézték, a sorokat kézi kapával kapálták meg. Az utóbbi szerszám neve kapa /más szó nem ismeretes/. Részei: a nyél, a kapa, melynek van feje, amibe a nyél illeszkedik.

5. A k u k o r i c a b e t a k a r i t á s a :

A termény szedésének neve: kukoricaszedés.

A munka menete a következő /régebben is és ma is/: a szédők rëndreálnak, a csövet szárán kifosztják a csumából, majd határba dobálják. Amikor már kb 10 métert haladtak a szedéssel, újabb határt kezdenek, majd miután 12-14 sorról leszedték a termést / a xéx már meglévő határsorral párhuzamosan/ újabb határsorba dobálják a csöveket. A szedés végeztével a termést zsákokba merik vagy a szekéroltalak közé, s így szállítják haza. Az esti kukoricafosztás tehát községünkben nem fordult elő. A termés szállítása során egyébként a szekérré magasító deszkát is tesznek / az oldalak fölé/, hogy minél többet tudjanak felrakni, illetve egyszerre hazaszállítani.

Amennyiben a termést ömlesztve szállították haza, otthon zsákokba merik és felhordják a padlásra vagy bemerik a göréba.

Régebben a termés leszedése után csutavágó kapával levágták a szárt, majd kévébe kötötték és határba összeállogatták. Ma már ilyesmire csak elvétve kerül sor, mert a tsz lésilözsa a háztáji kukoricaszárat is.

A szárvágás neve: csutavágás. Egy személy általában 5-6 sort vágot egy menetre. A levágott szárat tövével egy felé a földre fektette /kévébe/, majd amikor ezzel végeztek bekötötték a kévéket és határba összehordták.

A csutavágó kapának egyébként ugyanolyan rszei vannak, mint a sarabolásra használt kapának. A különbség annyi, hogy a nyél rövidebb, s a kapa keskenyebb, továbbá vastagabb anyagból készül. /Ekevasból is csináltak./

6. 1945. előtt előfordult, hogy nagyobb /10-20 holdas/gazdák művelésre vagy csak szedésre kukoricaföldet adtak kiscgazdáknak. Adták 4-ed részért, 5-öd részért. Ebben az esetben a növényápolás, a termés leszedése és a szár levágása volt a kiscgazda feladata. Akadtak olyanok is, akik csak a szedést adták kiscgazdák részére 8-ad vagy 10-ed részt fizettek. A részt a gazda mindkét esetben hazaszállította a munkavállalónak.
7. Kukoricából készített ételek: kukoricaprósza, kukoricagombóc, gánica, görhöny. Előfordult, hogy kenyérsütésnél használtak kukoricalisztet is, továbbá disznóölésnél a hurkába régebben kukoricakását tettek, de főzték is azt.
8. Egy 5-10 holdas gazda általában 1-2 holdon termelt kukoricát, 15-20 holdas gazda pedig 4-5 holdon is. Elsősorban önelátásra /ezalatt természetesen az állatok számára való termelést értem/. Ha volt felesleg,adtak is el.

A d a t l a p

az 1971. évi XIX. országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázaton való részvételhez.

A gyűjtő neve: Dégi Zoltán.
 Lakcim: Ordacsehi, Petófi Sándor utca 39.
 Foglalkozás: Gazdasági ellenőr /főfoglalkozásban/, könyvtáros /mellékállásban/.
 A gyűjtés helye: Ordacsehi, Somogy megye.
 A gyűjtés ideje: 1971. január-május.
 A beküldött pályamunka címe: A ló paraszti tartása és felnevelése Ordacsehiben. A paraszti kukoricatermelés Ordacsehiben.

A gyűjtés és a pályamunka elkészítésének
 körülményei:

Munkám során utmutató nem állt rendelkezésemre. Meg kell azonban említeni, hogy 1953-ig /19 éves koromig/ édesapám 10 holdas egyéni gazda volt. Mind a földművelési, mind az állattartási munkákban magam is résztvettem. Ezenkívül mezőgazdasági technikus képeztésem van. Mindez nagy segítséget nyújtott a pályamunkák elkészítésében.

A ló tartási anyag rendszerezéséhez felhasználtam a mezőgazdasági technikus tankönyveimet, a "kukoricatermelés"-hez pedig azt az utmutatót, melyet az elmúlt évben a "burgonyatermeléshez" kaptam.

A fentiek ellenére adatközlőimnek a kérdéseket úgy tettem fel, mintha teljesen laikus lennék a témában. Nagyon ügyeltem arra, hogy szak-, illetve tudományos néven semmit ne említsek. Mivel a válaszok szó szerinti lejegyzéséhez magnetofon nem állt rendelkezésemre, több esetben diktáltattam a választ /természetesen lassan/, így le tudtam jegyezni szó szerint, illetve kiejtés szerint. Természetesen a diktálónak nem árultam el, hogy válasza így kerül be a pályamunkába.

Meg kell említeni azt is, hogy az anyag egy része azért van múlt időben írva, mert az a művelet ma már nem fordul elő. Jelen időben csak olyasmint írtam, ami ma is előfordul.

Adatközlők:

Dégi Flórián nyugdíjas tsz tag, 68 éves. Laborfalvi József nyugdíjas tsz tag, 73 éves. Dégi István tsz tag, 43 éves. Kónya Ferenc tanácsi hivatalsegéd /volt uradalmi munkás/ majd gazdálkodó/, 54 éves. Györe Ferenc nyugdíjas tsz tag, 75 éves. Valamennyien ordacsehi lakósok.

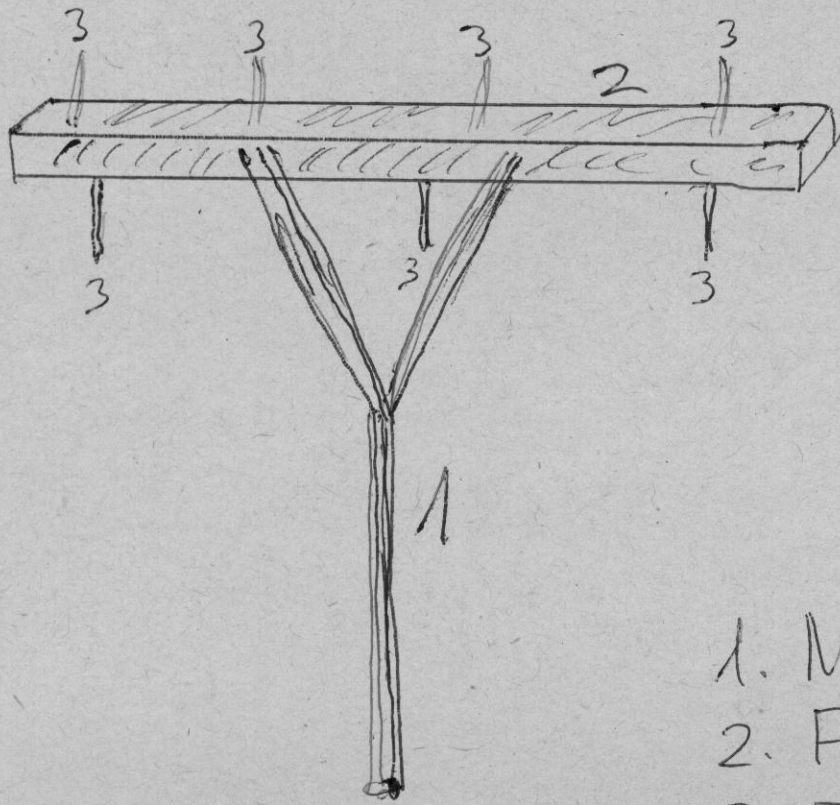
~~A rajzokat Lehel László tanár készítette.~~
A rajzok közül a ló és a szerszám, valamint a székler ábráit Lehel László tanár készítette.

Ordacsehi, 1971. május 29.

Tisztelettel:

Dégi Zoltán

"Gyelálló"

- 1. Nyél
- 2. Fej
- 3. Fogak